

Dražen Vlahov, *Zbirka glagoljskih isprava iz Istre*, Posebna izdanja, sv. 19, Glagoljski rukopisi, sv. 8, Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2010., 431 str.

Glagoljska kultura posebna je odlika kulturno-jezične povijesti hrvatskog naroda, a njezino je proučavanje od neizmjerne važnosti za poznavanje naše političke, društvene, književne i, nadalje, jezične povijesti. Državni arhiv u Pazinu pokrenuo je još 1992. projekt »Glagoljski rukopisi« kako bi se velika količina glagoljske baštine, razasute po brojnim arhivima u zemlji i inozemstvu, učinila dostupnom široj znanstvenoj javnosti, ali i svima onima koji se zanimaju za ovaj važan dio hrvatske tradicije. U sklopu ovog izvanrednog projekta objavljeno je već sedam svezaka, a *Zbirka glagoljskih isprava iz Istre* osmo je i, nadamo se, ne i posljednji u nizu.

Dražen Vlahov, dugogodišnji ravnatelj Državnog arhiva u Pazinu i, odnedavno, zasluženi nositelj Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića za osobite zasluge za kulturu, nepobitno se može uvrstiti među najbolje živuće poznavatelje glagoljaštva. Čak sedam od osam svezaka u seriji *Glagoljski rukopisi* njegova su autorstva, a svi se odlikuju neizmjernom kvalitetom, predanošću i ljubavlju kojima Vlahov pristupa obradi glagoljske građe.

Zbirka glagoljskih isprava razlikuje se od dosada objavljenih svezaka po tome što nema tematski oslonac u nekom specifičnom lokalitetu ili rukopisu, već sadrži niz isprava iz čitave Istre. Pojam Istre mogao bi zavarati čitatelja budući da se autor, prema vlastitom priznanju, ograničio na područje današnje Istarske županije, odnosno područja pod nadležnošću Državnog arhiva u Pazinu, s čijim je arhivskim fondom bio najbolje i upoznat. Međutim, obuhvatio je i one isprave koje su nastale na području Županije, ali se čuvaju u arhivima i fondovima izvan nje. Time je, nažalost, izostavljeno šire istarsko područje koje danas pripada Primorsko-goranskoj županiji, no to, svakako, ne umanjuje veliku vrijednost ovog izdanja.

Sama *Zbirka* može se podijeliti u tri glavne cjeline: transliteraciju samih isprava, preslike nekoliko isprava te opsežne priloge. U »Uvodu« *Zbirke* (str. 11 – 17) Vlahov donosi pregled, odnosno historiografiju dosadašnjih objava glagoljskih isprava, počevši s Ivanom Kukuljevićem koji je u *Acta Croatica* iz 1863. objavio *Istarski razvod* (1325.), *Razvod između Mošćenice i Kožljaka* (1395.) te nekoliko zabilješki iz *Misala kneza Novaka* (1368.) i *Brevijara Vida Omišljanina* (1396.). Tiskanje isprava nastavio je Đuro Šturmin u *Acta Croatica* iz 1898. što je, ujedno i posljednja opsežnija zbirka sve do Vlahovljeve *Zbirke*. Kasniji autori uglavnom su objavljivali pojedine isprave. Vlahov zatim upozorava kako je velik dio glagoljskih oporuka u bilježničkim knjigama preveden na talijanski jezik, a originali su zatim uništeni što je uvelike umanjilo našu glagoljsku baštinu. Ujedno napominje kako se u transliteraciji *Istarskog razvoda* odlučio za *Momjansku* umjesto *Kršanske* redakcije budući da je potonji već više puta objavljivao, a i, po autorovu mišljenju, *Momjanski* je ranijeg nastanka. »O transliteraciji isprava« (17 – 18) već je standardni dodatak uvodu u kojem se objašnjavaju načini na koji su tekstovi obrađivani prilikom prijepisa na latiničko pismo.

»Glagoljske isprave« (21 – 227) opsegom su najveći i najvažniji dio *Zbirke*. Riječ je o sto šezdeset i sedam isprava nastalih u razdoblju između 1325. i 1800. godine. Kronološki, prve dvije su iz XIV. stoljeća, a posebno treba izdvojiti sam *Istarski razvod* od 5. svibnja 1325. u momjanskom prijepisu. *Istarski razvod* bio je predmetom brojnih istraživanja, no svakako bi zbirka glagoljskih isprava bila manjkava kada ne bi uključivala i ovaj dokument. Nadalje, znanstveno je još i važnije što je objavljen upravo »momjanski« prijepis, čime je komparativnost dvaju prijepisa uvelike olakšana povjesničarima i studentima koji će se baviti ovim prvorazrednim izvorom za pravnu, ali i društveno-političku povijest srednjovjekovne Istre. Iz XV. stoljeća nemamo niti jednu sačuvanu ispravu, već se niz nastavlja s 1504. te slijedi četrdeset osam isprava iz XVI. stoljeća, sto trinaest iz XVII. te četiri iz XVIII. stoljeća. Brojnost isprava iz XVII. stoljeća ne čudi, budući da je i inače, velika većina sačuvane glagoljske građe, a koja je i dosada objavljivana u seriji *Glagoljski rukopisi*, upravo iz tog vrlo plodnog razdoblja glagoljske pismenosti. Tematski, najbrojnije su oporuke, a zatim slijede razne isprave, uglavnom obvezno-pravnog karaktera, poput kupoprodaja ili najma, ali i poneka darovnica. Unatoč tome što je riječ o pravnim dokumentima, bitno je naglasiti kako su predmoderni pravni akti sadržavali pregršt informacija o akterima isprava, njihovoj životnoj okolini i društveno-političkim odnosima. Stoga su takve isprave neiscrpan izvor podataka za čitav niz povijesnih disciplina, od politike i gospodarstva do društva, vjere i svakidašnjice.

»Dodatak« (228 – 239) donosi dvadeset i četiri isprave u rasponu od 1405. do 1651. god., koje autor, prema vlastitom priznanju, nije bio u mogućnosti vidjeti u originalu te neke vrednije primjerke koji upotpunjuju zbirku. Kronološki, četiri su iz XV., devet iz XVI. te jedanaest iz XVII. stoljeća. Tematski se mogu podijeliti na zapise o raznoraznim nedaćama (bolesti, ubojstva, glad) te na niz potvrda bratovštine sv. Antona iz Vižinade o podmirenju njihovih obveza prema franjevačkom samostanu na Božjem Polju.

»Preslici nekoliko isprava« (243 – 347) sadrže odabrane isprave u svom izvornom obliku. Najistaknutiji među njima je, ponovno, »Istarski razvod« (243 – 304), no predstavljen je i dio ostalih obrađenih isprava poput, primjerice, »Oporuke Jelene, sestre Petra Kružića« (307 – 309). Nadopunjena Vlahovljevom izvrsnom transliteracijom, ova će cjelina u *Zbirci* biti od iznimne koristi istraživačima i ljubiteljima glagoljskog pisma i paleografije.

»Prilozi« (351 – 416) nadopunjuju i, u velikoj mjeri, olakšavaju rad sa *Zbirkom* i snalaženje u ispravama. Cjelina se sastoji od četiri dijela: »Pregled glagoljskih isprava« (351 – 371), odnosno njihove regeste, »Indeks osobnih imena« (372 – 400), »Indeks toponima i etnika« (401 – 414) te »Nekoliko notarskih znakova popova glagoljaša« (415 – 416) koji ilustriraju potpise nekolicine autora isprava. Zatim slijede »Korišteni izvori i literatura« (417 – 422) te sažeci na hrvatskom (423 – 425), talijanskom (426 – 428) i engleskom jeziku (429 – 431).

Zbirka glagoljskih isprava iz Istre posljednji je u nizu (ali, poznavajući rad Dražena Vlahova, svakako ne i posljednje djelo uopće) autorovih radova na obradi i popularizaciji hrvatske glagoljske baštine. Da je stao na prvom ili drugom svesku, već bi zadani cilj bio u velikoj mjeri ostvaren, no nakon sedam svezaka hrvatska znanost i čitateljstvo postali

su bogatiji za spektar glagoljskih tekstova iz čitave Istre. *Zbirka* je – raznovrsnošću tema i provenijencije isprava – svojevrsna »točka na i« ove kolekcije, no želimo se, ipak, nadati da će *Zbirka* biti samo kraj jednog od poglavlja o glagoljaštvu u Istri te da će Dražen Vlahov još dugi niz godina nadograđivati ovu neprocjenjivu seriju.

Robert Kurelić